

M. M. Kobylina, Terrakotove statuetki Pantikapeja i Fanagorii. Izdatelstvo Akademii nauk SSSR. Moskva, 1961. Str. 182, tab. XXXVII. Cena 11,50 Kčs.

Po obecném úvodě (5—25), v němž je povšechně poukázáno na význam a funkci tohoto druhu hmotných památek, na jejich vztah k velké plastice, na jejich sledovatelný vývoj a výrobní techniku, zaměřuje autorka svůj zájem k terakotám z řady míst v sovětském Černomoří. Jsou to města v antice osídlená řeckými kolonisty nebo lokality, jež byly v obchodních vztazích s řeckým světem. K množství terakot získaných archeologickým výzkumem už v minulém století a počátkem našeho století, které jsou uloženy např. v museu v Oděse, Kerči, Ermitáži aj., přibýlo mnoho nového materiálu archeologickými vykopávkami novějšími a zvláště po druhé světové válce, např. v Chersonesu, v Olbii, Nymfaiu, Tiritake, Pantikapaju, Fanagorei aj. Cílem studie Kobylinové je podati obraz vývoje terakotové plastiky jen ze dvou středisk, z Pantikapaja a Fanagoreie, podle novějších sovětských výzkumů s použitím dokladů z nálezů dřívějších. Při tom je položen důraz na místní výrobu dosvědčenou odkrytím dílen koroplastů, které pracovaly již nedlouho po založení těchto osad, to jest od 6. stol. př. n. l.

V šesti kapitolách (26—172) lze sledovati na podkladě terakot vývoj hospodářských i kulturních vztahů těchto dvou měst se středomořskou oblastí řeckou počínajíc 6. stol. př. n. l. do konce starověku. Určením původu dovezeného zboží, provedeným už i jinými badateli, získává autorka dokumenty pro zjištění obchodních styků v archaické době s výrobními centry maloasijskými a ostrovními a později (od 5. stol.) zvláště s Athénami. Ukazuje se, že řeckí kolonisté nepoužívali jen výtvorů dovezených, nýbrž že napodobovali z místního materiálu importované vzory a obměňovali je. O této domácí produkci svědčí nejen místní hlína, nýbrž i nalezená ergasteria. Její tematika — jsou to zvláště sošky ochranných božstev zemědělství (Demeter, Kora, Dionysos) — svědčí, že bylo zemědělství hlavním zaměstnáním obyvatelstva v Pantikapaju a Fanagorei.

V 5. stol. se prosazují stále více importy attické, jež zatlačily starší dovoz ionský; terakotové sošky, jejichž repertoár byl rozmnožen o bohyni Artemis a Afroditu, mají rysy klasického stylu. Sošek místního původu je v této době málo. Za hospodářského a kulturního rozkvětu bosporské říše pod vedením Spartokovců koncem 5. stol. a ve 4. stol. stoupla domácí produkce koroplastiky a vzhledem k ekonomickému rozvoji objevují se i jiná božstva, jejichž kult se rozšířil; tak např. s pěstováním révy přibýlo sošek boha Dionysa z dílen domácích i attických. Pod vlivem importů se domácí mistři vypracovali na značně vysoký stupeň používající k své práci i dovezených kadlubů; jejich výtvorů lze poznati nejen podle užití hlíny, nýbrž i podle některých stylových rysů a zvlástoností (provedení jednostranné reliéfní, užití barvy pro detail místo traktace plastické, poloviční postavy). Pantikapajský koroplast dovedl i kombinovat převzaté prvky v nové varianty typu. Pozoruhodné jsou komické a karikaturní sošky a figurky tanečnic, jež souvisejí s kultem Demetry a Dionysa.

Nejdelší kapitola (72—127) je věnována terakotám z doby helenistické (3.—1. stol.), kdy se zde dospívá k největšímu rozkvětu koroplastiky. Jsou to exempláře často technicky velice kvalitní, s tematikou značně rozmanitou v soulase s celkovým vývojem i jinde v řecké oblasti; jsou tu výjevy genrové, zpodobení dětí a jejich her apod. Jde tu o starší soubor z několika sovětských museí dříve známých a o nálezy nové.

Při rozboru jednotlivých exemplářů, jež autorka povšechně popisuje, uvádí mnohde vhodné analogie z jiných míst řeckého světa a datuje památkový materiál srovnáním a se zřetelem k okolnostem nálezovým. Při podrobnější analýze pozoruhodného torza terakotové sošky sedící ženy z Fanagoreie (tab. XXIV, XXV) konfrontuje Kobylinová tento výtvor s proslulou plastikou Opilé stařeny a shledává v něm miniaturní repliku, blízkou kopii díla v museu Kapitolském v Římě; soudí na původ torza ze Smyrny a shledává v něm oporu pro datování originálu této plastiky do 2. stol. př. n. l.

Sledováním dalšího vývoje terakotové plastiky v prvních stoletích n. l. se ukazuje, že postupující sarmatisace kraje nepotlačila tradiční tematiku, jejíž typy přezívají dále v okruhu koroplastiky, že však upadá její technické provedení, hrubne a dochází k šablonovitosti podání a k schematisaci forem. Zde i v předchozích dějinných úsecích bylo by vhodné podati širší zarámování traktovaných dokladů té které doby.

Pro poznání místní terakotové výroby, jež svou tematikou je odrazem domácího způsobu života i její ekonomiky, přispěla velice v posledních letech odkrytí nahromaděliny fragmentů terakot ve Fanagorii a koroplastické dílny se souborem fragmentárních plastik z doby helenistické v Pantikapaju, o nichž autorka podala dříve (1949, 1958) samostatnou zprávu. O tomto výzkumu pojednává autorka v jedné kapitole (128—154), jež dává nahlédnouti do celého výrobního procesu v tomto ergasteriu. Poznáváme druhy hlíny, formy, kadluby a způsob montáže jednotlivých částí sošky v celek, užití barev k polychromii apod. O významu koroplastického řemesla, jež v Pantikapaju dosáhlo vysoké úrovně, svědčí, že byly objeveny dvě pece uprostřed města ve dvoře domu. Je to první bezpečné zjištění této výroby v Pantikapaju. Obě uvedena

výrobní střediska mají své vlastní druhy epichorického charakteru terakotových výtvorů, odlišné od jejich vzorů, ale typy jsou společné a mají i podobný styl. Kvalita práce je nestejná — vedle řemeslných produktů jsou i sošky jemného provedení, svědčící o zdatnosti bosporských mistrů.

Ilustrace na 37 tabulkách nejsou stejné kvality, některé jsou méně jasné. V bohatém soupisu použité literatury je uvedeno hojně starších studií ruských, jež jsou nám skoro vesměs nedostupné. Jejich výtěžky však autorka touto publikací oštenaří zpřístupnila.

Knihu lze zařadit mezi význačné monografie o řecké koroplastice z oblasti, kam zasahoval vliv řecké výtvarné práce, a jež přispěla svými výtvary i k rozmnožení repertoáru námětů, které jsou čerpány z místního života (např. figurky jezdce, typy sarmatské). Autorka dovedla vyčísti z těchto drobných artefaktů uměleckořemeslných i jen řemeslných maximum zjištění pro poznání hospodářského milieu, způsobu života (oděvu žen, módy, úpravy vlasů, hry dětí) i náboženského kultu a snažila se mnohde postihnouti i jejich hodnotu výtvarnou. Vzhledem k plánu Institutu archeologie SSSR sestavit corpus terakot severního Černomoří, zjistit jejich typy, shody a difference, zvláštnosti jednotlivých středisk, určit typy dovezené a doma vyrobené a zjistit podmínky rozvoje je přítomná kniha, jež je zároveň bohatým inventářem exemplářů dosud nalezených, cenným příspěvkem k tomuto cíli.

Gabriel Hejzlar

Inscriptiões Graecae in Bulgaria repertae, edidit *Georgius Mihailov*. Vol. III: Inscriptiões inter Haemum et Rhodopem repertae, fasc. prior: Territorium Philippopolis. Serdicae 1961, Academia litterarum Bulgarica, str. 305, tab. 259, cena 53, 75 Lv.

V krátkém časovém sledu po druhém svazku (1958) vychází další díl souboru řeckých nápisů nalezených na území dnešního Bulharska. Vydavatel s neúnavnou energií srovnal a znovu přečetl nápisy, tentokrát z okolí nynějšího Plovdivu. Číslování nápisů je i nadále průběžné. Třeba uvítat, že rejstřík byl přidán už k tomuto svazku třetího dílu, takže je nyní možno se svazkem těchto nápisů dobře pracovat.

Z významnějších nápisů, obsažených v souboru, zasluhují pozornosti č. 889 (hry, zvané Kendreisia Pythia z r. 218 k počtě Elagaballové); č. 1126 přináší nový výraz *ληστολογήσας* = *ma-jící speciální příkuz k pochytání lupičů*; č. 1114—1276 jsou nápisy z Asklepieia u vesnice Batkun; č. 1453 je nápis, svým obsahem ne zcela jasný, *Ἐπιπτάς πουλοστάωρ*, na mramoru, znázorňujícím dva gladiátory, rozhodčího a v pozadí hydraulous se dvěma hudebníky; č. 1517 přináší obsáhlý nový nápis z obce Cillae z doby Gordiana III. s údaji, které jsou velmi významné pro studium Dionysova kultu ve 3. stol. n. l.

Michailův přínos je obrovský. Vydavatel přečetl všechny nápisy, seřadil je a také přinesl značné množství oprav, doplnění ap. Přičítáme k tomu několik poznámek: p. 22, 33 *numis recte nummis*; 883,6 *Ο η lege O NI*; 967,1 *Ζορδηνονος recte Ζορδεγονος* fortasse *Δορζεγονος* cf. 965, 966 *Δορζεβδης*; 980 *Ἀγακην*, cf. *Herond. Mim. VII 87, 92*; 981 *ἐν τοις legas EMOΤΟΚΟΣ = METÓΚΟΣ* (= nomen proprium, cf. *Hansen, Rückl. Wörterbuch der Eigenn. 254*); 982,1 *ἕπιω?*, cf. *Men. Dysc. 407 sqq.*; 1016 *Μουκισουκων legas Μουκαζουκων*; 1119,4 *ΥΕΡΑ = ὑπέρ αὐτ/*.

Při dosavadním tempu vydávání můžeme právem vbrzku očekávat další zdařilý svazek.

Radislav Hošek

F. E. Adcock: Roman Political Ideas and Practice. Ann Arbor: The University of Michigan Press, 1959. Str. VIII + 120.

Adcockova knížka je vlastně souborem šesti přednášek (Early Rome, str. 3—18; The Growth of the Republic, 19—35; The Authority of the Senate, 36—53; The Age of Revolution, 54—70; Augustus Princeps, 71—88; The Development of the Principate, 89—104), které autor proslavil o vzniku a vývoji římských politických institucí koncem roku 1957 na universitě v Michiganu a začátkem roku 1958 v Americké Akademii v Římě. Přednášky jsou doplněny poznámkami (str. 105—114) a rejstříkem (115—120).

Autor se zabývá často a různě řešenými problémy, které sleduje ve značně širokém časovém období, od nejstarších dob Říma až po dobu Antoninů. Toto značné rozpětí si pochopitelně vyžádalo maximální úspornost ve vyjadřování, ovšem na druhé straně vedlo k tomu, že je výklad mnohdy zploštěn a podáván jednostranně, bez přihlednutí k dalším důležitým okolnostem. Zvláště je to patrné při výkladu o termínech římského politického života, jako jsou dignitas, libertas apod. Autor tu totiž zřejmě vůbec nebere na vědomí existenci třídního boje ve starověkém Římě, protože jinak by nemohl tvrdit, že Říman byl „gentleman staré školy“, jehož „dignitas“ nepopírala „libertas“ druhého, ale naopak ji respektovala (str. 13). Že takovýto výklad neodpovídá skutečnosti a zcela idealisuje a zkrlesuje politické dění ve starověkém Římě, o tom svědčí